

REGIONAL BIBLIOTEKSPLAN 2023-2026

Innehåll

Inledning	2
Biblioteken i Sverige	2
Norrbottens bibliotek.....	2
Regionbibliotek Norrbotten	3
Utvecklingsinsatser för 2023-2026.....	4
Område: Bibliotekssamverkan och digitalisering	4
Område: Demokrati och delaktighet	4
Område: Digital delaktighet	5
Område: Litteratur och läsfrämjande	6
Område: Polarbibblo	6
Norrbottens museums bibliotek.....	7
Utvecklingsinsatser för 2023-2026.....	7
Medicinsk biblioteksverksamhet	8
Utvecklingsinsatser för 2023-2026.....	8
Bilaga 1. Analys och omvärld.....	9
Bilaga 2. Lagar och förordningar.....	13

Inledning

Kommuner och regioner ska anta biblioteksplaner som beskriver utvecklingsområden och strategiska insatser för biblioteksverksamheten (Bibliotekslag 2013:801). Inom Region Norrbotten finns tre biblioteksverksamheter; Regionbibliotek Norrbotten, Norrbottens museums bibliotek och Medicinska e-biblioteket för hälso- och sjukvårdspersonalen.

Den regionala biblioteksplanen antogs av regionfullmäktige den 21 december 2022. Planen har arbetats fram av Regionbibliotek Norrbotten i samarbete med Norrbottens museum och Enheten för forskning och utbildning. Biblioteksplanen utgår ifrån lagar, nationella och regionala styrdokument, de nationella kulturpolitiska målen och Kulturplan för Norrbotten 2023-2026. Den regionala biblioteksplanen är även vägledande för kommunernas biblioteksplaner.

Uppföljning görs i samband med de årliga verksamhetsplanerna och inom ramen för kultursamverkansmodellen och den regionala kulturplanen.

Biblioteken i Sverige

Det allmänna biblioteksväsendet i Sverige består av folkbibliotek, skolbibliotek, regionala bibliotek, högskolebibliotek, lånecentraler och andra offentligt finansierade bibliotek. De allmänna biblioteken regleras av bibliotekslagen (2013: 801). Skolbiblioteken lyder under både bibliotekslagen och skollagen (2010:800) och bibliotek vid universitet och högskolor av högskolelagen (1992:1434).

I enlighet med bibliotekslagen ska biblioteken arbeta för det demokratiska samhällets utveckling och bidra till ökad kunskap och fri åsiktsbildning. De ska främja litteraturens ställning och människors intresse för bildning, upplysning, utbildning, forskning och intresset för kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteken ska vara tillgängliga för alla och ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och urfolket samerna, personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsnedsättning. Folkbiblioteken ska särskilt prioritera barn och unga.

Norrbottens bibliotek

Bibliotek finns inom kommunal, regional och statlig verksamhet, vid friskolor, stiftelser och en folkhögskola. De kommunala folkbiblioteken är den största verksamheten i regionen med det digitala biblioteket Bibblo.se, 32 fysiska enheter och 7 bokbussar med cirka 500 hållplatser. Kommunerna ansvarar även för skolbiblioteken inom grund- och gymnasieskola med undantag för friskolornas biblioteksverksamhet.

Biblioteket vid Luleå tekniska universitet och Samernas bibliotek inom Sametinget i Jokkmokk är statligt finansierade bibliotek. I Jokkmokk finns även ett arkiv och bibliotek på Åjtte Svenskt Fjäll- och Samemuseum. Institutet för rymdfysik i Kiruna har ett bibliotek för sina anställda och studenter. Övertorneå kommun driver Nordkalottens kultur- och forskningscentrum och där biblioteket är en central verksamhet.

Nordkalottbiblioteket och Samernas bibliotek har även ett statligt uppdrag som resursbibliotek för hela landet. De ska stödja kommunernas biblioteksarbete för meänkieli och dess varieteter och de samiska språken.

Inom Region Norrbotten ingår Regionbibliotek Norrbotten och Norrbottens museums bibliotek i kultursamverkansmodellen och är en del av Kulturenheten vid Avdelningen för regional utveckling. Medicinska e-biblioteket tillhör Enheten för forskning och utbildning inom Hälso- och sjukvårdsavdelningen.

Bibliotek i Norrbotten

Regionbibliotek Norrbotten*
Norrbottens museums bibliotek*
Region Norrbottens medicinska e-bibliotek
Åjttes arkiv och bibliotek
Institutet för rymdfysiks bibliotek
Nordkalottbiblioteket
Samernas bibliotek, Sametinget
Universitetsbiblioteket, Luleå tekniska universitet
Folkbibliotek
Skolbibliotek, kommunala, friskolor och en folkhögskola

**Ingår i kultursamverkansmodellen*

Regionbibliotek Norrbotten

Regionbiblioteket ska i enlighet med bibliotekslagen främja folkbibliotekens samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet. Prioriterade målgrupper är barn och unga, de nationella minoriteterna och urfolket samerna, personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsnedsättning.

Regionbiblioteket har två övergripande uppdrag:

- Stödja folkbibliotekens utveckling i Norrbotten.
- Driva och utveckla webbresursen Polarbibblo för landet och Sápmi.

Folkbibliotekens utveckling

Folkbiblioteken i Norrbottens kommuner fyller en viktig funktion som öppna och tillgängliga platser för människors fria åsiktsbildning, bildning och kunskap. Biblioteken ger invånarna fri tillgång till information, litteratur och andra medier. Läsfrämjande aktiviteter och kulturella upplevelser erbjuds för ett rikt och hälsofrämjande liv. Bibliotekspersonalen ger stöd och handledning i informationssökning, användning av digitala verktyg och för annan samhällsservice. Kommunerna är huvudmän och har det grundläggande ansvaret för den lokala driften av folkbiblioteken.

Regionbiblioteket ska stödja folkbibliotekens utveckling och främja strategiska och operativa samarbeten mellan kommunerna och mellan lokal och regional nivå. Det görs genom samordning, projektledning, omvärldsbevakning och insatser för kompetensutveckling. Biblioteken i Norrbotten är regionbibliotekets och folkbibliotekens gemensamma organisation för samarbete och samverkan och utgör en viktig grund för biblioteksutveckling. Med webbresursen Norrbottensförfattare arbetar Regionbiblioteket för att synliggöra och stärka litteratur och författare med anknytning till Norrbotten.

Polarbibblo

Polarbibblo är en digital biblioteksresurs för barns eget berättande och skapande genom läs-, skriv- och språkstimulerande innehåll och aktiviteter. Utifrån verksamhetsidéen ”Här får barn göra sin röst hörd” tillvaratas barn och ungas rättigheter och intressen i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter. Webbplatsen vänder sig till barn mellan 6-12 år, men även yngre och äldre barn använder Polarbibblo. Genom Polarbibblo kan barn utveckla sitt språk, få sina verk publicerade och inspirera andra att läsa, skapa och berätta.

Polarbibblo finns på svenska, meänkieli och dess varieteter och på de samiska språken. Polarbibblo verkar språkrevitaliserande samt kultur- och identitetsstärkande och är en resurs för hela landet och för Sápmi. Region Norrbotten har statlig medfinansiering för Polarbibblo som en ny verksamhet inom

kultursamverkansmodellen från 2022. Webbplatsen ska utvecklas på fler nationella minoritetsspråk vilket stöds av Kungliga biblioteket inom uppdraget för Resursbibliotekens utveckling.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

Regionbibliotekets två uppdrag, folkbibliotekens utveckling och Polarbibblo, innebär samverkan och samarbete med kommuner, regioner, statliga myndigheter, organisationer och en mängd andra aktörer inom och utanför biblioteksområdet. Nedan följer de strategiska utvecklingsområden som verksamheten ska arbeta med under planperioden.

Område: Bibliotekssamverkan och digitalisering

Digitalisering och IT-utveckling är prioriterade områden för samarbetet Biblioteken i Norrbotten. Kommunerna samverkar i en gemensam e-förvaltning för en mer effektiv verksamhet och för samnyttjande av kompetenser. Regionbiblioteket har upphandlat drift och utveckling av folkbibliotekens gemensamma biblioteksdatasystem och webb. Då folkbiblioteken numera använder sig av open source-systemet Koha finns möjligheter till nationell samverkan för systemutveckling. Ett arbete har påbörjats med en gemensam vision och handlingsplan för biblioteksutveckling med fokus på digitalisering. Folkbiblioteken har även uttryckt ett intresse för en utökat kommunal samverkan kring digitala tjänster, exempelvis programverksamhet, plattformar för samproducerat material och digitala kontaktytor med användare.

I den nationella biblioteksstrategin (Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025. Kulturdepartementet, 2022.) anges att staten ska ta en mer aktiv roll i frågan om en hållbar modell för folkbibliotekens e-böcker och för att stödja utvecklingen av en nationell digital infrastruktur. De regionala biblioteksverksamheterna i landet samarbetar för biblioteksutveckling, bland annat kring läsfrämjande och digital delaktighet. Dialog har förts om ett mer utvecklat samarbete i norra regionerna för samplanering och genomförande av insatser riktade till folkbiblioteken.

Region Norrbotten vill

- Utveckla och stärka det regionala bibliotekssamarbetet och arbetet med digitalisering för invånarnas tillgång till bibliotekstjänster, litteratur och medier.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Samordna och stödja arbetet med en vision och handlingsplan för digital biblioteksutveckling.
- Stödja Biblioteken i Norrbottens systemutveckling och arbete för en ökad tillgång till öppen data i Koha.
- Medverka i det regionala temaåret för digitalisering 2023 och kommande temaår för 2025.
- Samarbeta med de regionala biblioteksverksamheterna i norr och med andra regioner i landet för en biblioteksutveckling.
- Delta i dialogen om nationell samverkan för en biblioteksutveckling för hela landet.

Område: Demokrati och delaktighet

Bibliotekens demokratiska uppdrag omfattar många delar. Folkbiblioteken är neutrala, öppna mötesplatser med en hög tilltro hos allmänheten. Folkbiblioteken erbjuder fri tillgång till information, litteratur och medier, arbetar med läsfrämjande, digital delaktighet, litteraturförmedling och verkar för människors bildning, kunskap och fria åsiktsbildning.

Folkbiblioteken delar medier med varandra för att öka invånarnas tillgång till litteratur, information och andra medietyper. Regionbiblioteket samordnar och stödjer utvecklingen av folkbibliotekens mediasamverkan och för samköp och utveckling av e-tjänster. E-tjänster är särskilt viktiga för invånare med långa avstånd till de fysiska bibliotekslokalerna. Utveckling av bokbussarnas verksamheter och kunskapsstöd

vid införande av meröppet (tillgång till bibliotekslokalen utanför ordinarie öppettider) är exempel på andra regionala insatser för en förbättrad och breddad tillgång till biblioteksverksamhet.

Folkbibliotekscheferna har uttryckt ett behov av att öka kunskapen och kännedomen bland politiker, allmänhet och biblioteksanvändare om bibliotekens arbete och funktion som del i en infrastruktur för demokrati. Gemensamma utvecklingsinsatser och ett mer strategiskt arbete med kommunikation kan stärka och synliggöra folkbibliotekens funktion i samhället och för kommunerna.

Region Norrbotten vill

- Stödja utvecklingen av folkbiblioteket som en öppen och tillgänglig plats för demokrati och delaktighet och som en resurs för ökad hållbarhet.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Främja folkbibliotekens arbete för ett breddat deltagande och för en mer jämlik tillgång till biblioteksverksamhet.
- Ta fram en regional mediestrategisk plan för Biblioteken i Norrbotten för ett bred och varierad tillgång till information, litteratur och medier.
- Stödja bibliotekens arbete med det demokratiska uppdraget genom utvecklingsinsatser och med strategisk kommunikation.

Område: Digital delaktighet

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen stödja människors användning av digitala tjänster och verktyg, även kallat medie- och informationskunnighet (MIK). Regionala insatser har gjorts för att främja kommunernas arbete med att stärka invånarnas digitala delaktighet. Regionbiblioteket har fungerat som en kompetensnod inom det nationella projektet *Digitalt först med användaren i fokus 2018-2020* med olika former av stöd och insatser för att stärka folkbibliotekens digitala kompetens. I samarbete med Centrum för Distansöverbyggande teknik (CDT) och LTU har bokbussarnas utveckling fått stöd inom projektet *Digiby, Digitala tjänster i byar*, ett arbete som kommer att utvidgas inom EU-projektet *SMALL*. I samarbete med Folkhälsocentrum har föreläsningar erbjudits till seniorer om bibliotekens tjänster, digital kompetens och källkritik. Tillsammans med Länsstyrelsen i Norrbotten har dialog förts med sex av landets banker om människors behov av stöd i bankärenden, om bankernas ansvar och gränsdragningar i folkbibliotekens service gällande bankärenden.

Digital inkludering och delaktighet är ett fortsatt viktigt regionalt arbetsområde då digitalisering är en betydande del av samhällsutvecklingen och vilket medför att människors delaktighet och digitala innanförskap är av stor betydelse. Utökad regional samverkan kan stärka aktörers pågående och framtida arbete. Den nationella samverkan som finns mellan regionerna och Kungliga biblioteket genom lärplattformen Digiteket kan utvecklas.

Region Norrbotten vill

- Stödja folkbibliotekens arbete med medie- och informationskunnighet för ökad digital delaktighet hos norrbottningarna.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Initiera och erbjuda insatser för en ökad digital kompetens hos bibliotekspersonalen.
- Samverka med aktörer i regionen för ökad medie- och informationskunnighet.
- Stödja utvecklingen av bokbussarnas funktion som servicepunkter och nav för digital kompetens.
- Bidra till Digitekets utveckling genom samverkan med Kungliga biblioteket och regionerna i landet.

Område: Litteratur och läsfrämjande

Att stödja och utveckla folkbibliotekens läsfrämjande arbete är en central uppgift för regionbiblioteket. Regionbiblioteket och folkbiblioteken har arbetat utifrån en gemensam regional läsfrämjandeplan där insatser för folkbibliotekens kompetensutveckling har varit centrala. Exempelvis kurser i att leda författarsamtal och om Shared reading, en metod för högläsning och samtal i grupp. Ett metodmaterial för kommunala läsfrämjandeplaner har fått nationell spridning, liksom Norrbottens metod- och inköpsguide för bibliotekens arbete med nationella minoritetsspråk och urfolkets språk. Ett nationellt läsfrämjandelyft genomförs 2021-2023 för att bidra till folkbibliotekens ökade kompetens inom läsfrämjande och litteraturförmedling.

För att synliggöra och stärka bibliotekens arbete för de nationella minoritetsspråken och urfolkets språk samiska har flera insatser gjorts, inom regionen och i samarbete med de regionala biblioteksverksamheterna i Västerbotten, Västernorrland och Jämtland Härjedalen. Polarbibblos utveckling har varit av särskild betydelse för barns läsning, skrivande och berättande, mer om Polarbibblo finns nedan. Utbildningsinsatser har även gjorts med fokus på personer med behov av andra former av litteratur utöver tryckt litteratur, exempelvis av talböcker. Ett regionalt nätverk med barnhälsovården finns etablerat för arbete med små barns språkutveckling vilket är prioriterat för det läsfrämjande arbetet.

Regionbiblioteket driver den digitala resursen Norrbottensförfattare för att synliggöra och främja norrbottnisk litteratur och författarskap. Webbplatsen har utvecklats som en del i folkbibliotekens digitala bibliotek Bibblo.se. Med Resurscentrum för litteratur har projekt genomförts för att stärka litteratur och författare i Norrbotten. *Min berättelse* synliggjorde Norrbottens kulturarv i form av nedskrivna och berättad litteratur med koppling till nationella minoriteter och urfolk. Genom *Författare i karantän* fick sex etablerade Norrbottensförfattare uppdraget att i text beskriva det som händer i vår samtid under coronapandemin vilket publicerades på Bibblo.se.

Region Norrbotten vill

- Stärka det läsfrämjande arbetet för ett ökat intresse för läsning och litteratur.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Främja folkbibliotekens arbete med läs- och litteraturfrämjande genom att medverka i det nationella läsfrämjandelyftet.
- Ta fram en ny regional läsfrämjandeplan för åren 2023-2026 med fokus på de prioriterade målgrupperna.
- Vidareutveckla Norrbottens regionala samverkan för små barns språkutveckling.
- Utveckla Norrbottensförfattare för att synliggöra den norrbottniska litteraturen och stärka folkbibliotekens litteraturförmedlande arbete.
- Samarbeta med Resurscentrum för litteratur för att främja läsningen och litteraturens utveckling i Norrbotten.

Område: Polarbibblo

Från 2022 finns Polarbibblo i en ny digital plattform, med nya aktiviteter och på flera språk: meänkieli och dess varieteter, de samiska språken och svenska. Utvecklingen har genomförts i projektform under åren 2019-2021 i samarbete med Sametinget, Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset och folkbiblioteken i Norrbotten. Polarbibblo är idag en verksamhet inom kultursamverkansmodellen med statliga medel och som en resurs för landet och för Sápmi. För att säkerställa kvalitet och långsiktighet har Polarbibblos redaktion förstärkts och utökats med fler språkkompetenser. Kontakt och nätverk har etablerats med personer och

organisationer som arbetar med språkrevitalisering, exempelvis resursbiblioteken, språkcentrum och skolor.

Polarbibblo är fortsatt ett prioriterat område för Region Norrbotten inom arbetet med att stärka och utveckla de nationella minoritetsspråken och de samiska språken med ett särskilt fokus på barn. På sikt ska ett Polarbibblo finnas på samtliga nationella minoritetsspråk. Utveckling utifrån barns medievanor kommer att vara av vikt för att Polarbibblo ska vara relevant och intressant för barn. I samarbete med Filmpool Nord undersöks filmen som berättande form på Polarbibblo. Kommunikationsinsatser till vårdnadshavare, pedagoger och andra vuxna i barns närhet är fortsatt en central del av arbetet för att öka kännedomen om Polarbibblo och locka barn till skapande, berättande och läslust.

Region Norrbotten vill

- Utveckla Polarbibblo för barns berättelser och skapande som resurs för barn i Sverige och i Sápmi.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Utveckla innehåll och aktiviteter på finska och romani chib.
- Samarbeta med Resursbiblioteken i Sverige och andra aktörer för att stärka och utveckla arbetet för de nationella minoritetsspråken och urfolkets språk.
- Utveckla arbetet med barns berättande via rörlig bild och/eller ljud.
- Arbeta strategiskt med kommunikation för att nå barn i hela landet och i Sápmi.
- Påbörja utredning om ett Polarbibblo på jiddisch.

Norrbottens museums bibliotek

Norrbottens museums bibliotek är en kunskapsresurs med böcker, skrifter och tidskrifter om arkeologi, bebyggelse och byggnadsvård, etnologi, geografi, konst, kulturvetenskap, lokalhistoria, museologi och andra ämnesområden som berör Norrbottens län och Norrbottens museums verksamhet. Boksamlingen omfattar litteratur från 1500-talet och framåt. De olika samlingarna kompletterar varandra och erbjuder omfattande och delvis unikt material från och om hela Norrbotten.

Museibiblioteket är delaktig i läns museets breda kulturarvsverksamhet och en part i Arkivcentrum Norrbotten – som även omfattar Norrbottens museums arkiv och Norrbottens Föreningsarkiv – med bemannad forskarmottagning. Museets biblioteksbestånd är sökbar via den nationella söktjänsten LIBRIS.

Besökare och distansanvändare får hjälp med förfrågningar och önskat material för studier på plats eller via försändelse. Det är ett referens- och tjänstebibliotek som endast tillhandahåller lån inom den egna organisationen, men besökare kan läsa litteraturen på plats och erbjuds kopieringsmöjligheter.

Utöver ordinarie öppettider tas besökare emot efter överenskommelse, för enskild forskning eller studiebesök. Vid evenemang hålls föredrag och andra programpunkter i bibliotekslokalen som är utrustad med teknik för bild och ljud, inklusive teleslinga.

Från och med 1 augusti 2017 trädde lagen som reglerar offentligstyrda museer i kraft, Museilag (2017:563). Där fastställs att: *Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.*

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Fortsätta arbetet med digitalisering, digitisering och tillgängliggörande av samlingarna för olika målgrupper med fokus på tillgänglighet, jämställdhet, jämlikhet och mångfald.
- Genom informations- och utbildningsarbete till allmänheten skapa större deltagande och ökad spridning av materialet.

- Öka pedagogiska och andra förmedlingsinsatser för att nå nya grupper, särskilt barn och unga i grund- och gymnasieskolor.
- Stärka bibliotekets roll som undervisningsresurs och kunskapskälla gentemot forskarsamhället.

Medicinsk biblioteksverksamhet

Medicinska e-biblioteket är en tjänst från universitetsbiblioteket vid Luleå Tekniska universitet (LTU) på uppdrag av Region Norrbotten. Den medicinska biblioteksverksamheten är sedan 2018 en del av Region Norrbottens forskningsorganisation och man har träffat ett avtal med Luleå tekniska universitet avseende medicinsk biblioteksverksamhet.

Avtalet innebär att medarbetare i Region Norrbotten har tillgång till bibliotekstjänster såsom tryckta och digitala informationsresurser, det vill säga böcker, e-böcker, e-tidskrifter och databaser, samt har möjlighet att få användarstöd via universitetsbiblioteket vid LTU. Det medicinska e-biblioteket nås via Region Norrbottens intranät.

Medarbetare har via universitetsbiblioteket vid LTU tillgång till kompetens för stöd och utbildning i form av:

- Biblioteksresurs under kontorstid, på universitetsbiblioteket eller digitalt.
- Möte med bibliotekarie på Sunderby sjukhus vid behov.
- Handledning med biblioteksspecialist.
- Beställning av sökuppdrag.
- Beställning av material, exempelvis fjärrlån och artiklar.
- Kurser för personalgrupper.
- Kurser för studenter vid läkarutbildningen vid Sunderby sjukhus.

Utvecklingsinsatser för 2023-2026

- Arbeta strategiskt med att synliggöra och öka kännedomen, bland Region Norrbottens medarbetare, om det medicinska e-biblioteket och de tjänster som erbjuds via universitetsbiblioteket.
- Utveckla och vid behov revidera medicinska e-bibliotekets informationssida på intranätet så att relevant information finns tillgänglig för medarbetare.
- Kontinuerligt utvärdera och utveckla samarbetet med universitetsbiblioteket.
- Anpassa och utveckla de bibliotekstjänster som Region Norrbottens medarbetare efterfrågar.
- Tillsammans med universitetsbiblioteket skapa en årlig planering för utåtriktad verksamhet.

Bilaga 1. Analys och omvärld

Barn och unga

Region Norrbotten ska främja barns och ungas tillgång och möjlighet till eget skapande och arbeta för ett breddat deltagande, delaktighet och inflytande för barn och unga. Regionens arbete för barn och ungas rätt och delaktighet i kultur utgår från Barnkonventionen som erkänner barnets fulla rätt att ta del av och bidra till det kulturella och konstnärliga livet. Barns och ungas möten med kultur samt eget skapande ska fortsatt vara centralt i Norrbottens kulturverksamheter. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

Ett delmål i Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025 (Kulturdepartementet, 2022) är att barn och unga ska ha mer likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsupplevelser. Strategin framhåller att det läsfrämjande arbetet är en fråga för hela samhället och som berör flera aktörer på olika nivåer.

Nationella satsningar görs på områdena litteratur och läsfrämjande utifrån skrivelsen "Barns och ungas läsning" (2020/21:95) och Läselegationens utredning "Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället" (2018:57). Bokstart för små barns språkutveckling ska utvecklas. Kulturrådet genomför ett läsfrämjandelyft 2021-2023 för att bidra till folkbibliotekens kompetens inom läsfrämjande och litteraturförmedling. Satsningen ska göras i samarbete mellan statliga myndigheter, regioner, kommuner och andra aktörer. Fokus ska vara barn och ungdomar samt övriga prioriterade målgrupper i bibliotekslagen.

Bildning och kunskap

Folkbildningen består av den fria och frivilliga bildningen som bedrivs inom folkhögskolor, studieförbund och folkbibliotekens verksamhet. Folkbildningens organisationer har en viktig ställning i Norrbottens kulturliv och är gemensamt den största civilsamhälleliga aktören på bildnings- och kulturområdet. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

Biblioteksverksamheterna inom Region Norrbotten har i uppdrag att arbeta för människors ökade bildning och kunskap. Regionbiblioteket ska stödja folkbibliotekens utveckling genom insatser för fortbildning. Norrbottens museums arkiv och bibliotek är en del av samhällets kollektiva minne och ska främja bildning, kunskap och fri åsiktsbildning. Den medicinska biblioteksverksamheten ska stödja hälso- och sjukvårdens tillgång till informationsresurser och kunskapsstöd.

Ett delmål i den nationella biblioteksstrategin är att tillgången till och spridningen av ny kunskap ska öka. Arbeta för öppen vetenskap ska göra det möjligt för fler att ta del av vetenskapliga resultat. Digitalisering av kulturarvet är ett viktigt delmål för allas tillgång till kunskap och för bevarande av information och material. Nationell mediesamverkan mellan biblioteken och en gemensam digital infrastruktur med tillgång till litteratur och andra medietjänster stärker bibliotekens arbete med bildning och kunskap.

Demokrati och delaktighet

Alla människor som bor och verkar i Norrbotten ska ha möjlighet att möta, uppleva och skapa kultur. Region Norrbotten ska i samverkan med kommuner, kulturverksamheter och civilsamhället verka för ett breddat deltagande i kultur. Med det menas att kulturen ska komma breda grupper av invånare till del, oavsett socioekonomiska och geografiska förhållanden, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Regionala kulturverksamheter ska uppfylla Kulturrådets mål för ett tillgängligt kulturliv och arbeta aktivt med jämställdhet. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

I den nationella biblioteksstrategin anges att en stark demokrati bygger på att människor är välinformerade, engagerade och kompetenta och kan fatta välgrundade beslut. Genom sitt uppdrag bidrar biblioteken till

detta, liksom till samhällets utveckling. Därmed har biblioteken en mycket viktig funktion i vårt samhälle som behöver bevaras och utvecklas. Biblioteken bidrar även till ett socialt hållbart samhälle i enlighet med Agenda 2030. Biblioteken har även lyfts fram som en viktig del inom totalförsvaret genom dess uppgifter med att värna tillgången till faktabaserad och trovärdig information, för fri tillgång till internet, digitala verktyg och tjänster. Under covid-19-pandemin var folkbiblioteken en av få offentliga verksamheter öppna för allmänheten och som i stor utsträckning upprätthöll sin verksamhet.

Rapporten Kulturens geografi i Norden (Nordisk kulturfakta 2022:04) anger att den kulturella infrastrukturen i Norden byggs upp av folkbibliotek. De utgör en viktig grund för kultur i hela landet och folkbiblioteken har en central betydelse i ett lokalt kulturliv. Den nationella biblioteksstrategin anser dock att tillgången till biblioteksverksamhet inte är likvärdig i landet. En förklaring är kommunernas olika förutsättningar att uppfylla bibliotekslagen. Antalet folkbibliotek i landet har minskat liksom antalet biblioteksbesök. Tillgången till medier är ojämn för barn och unga, för personer med annat modersmål än svenska och för de nationella minoriteterna. Bokbussar, flexibla öppettider och e-tjänster anses bidra till en förbättrad tillgång till biblioteksverksamhet. Likaså kompetent bibliotekspersonal och bred samverkan mellan nivåer och aktörer kring bland annat kompetensutveckling.

Digitalisering

Den digitala teknikutvecklingen och människors behov och förväntningar ställer krav på en mer digitaliserad kulturverksamhet. Kulturlivet behöver förutsättningar för att producera och tillgängliggöra kultur digitalt samtidigt som fysiska mötesplatser fortfarande är viktiga. Region Norrbotten vill i ökad grad ta till vara digitaliseringens möjligheter. Genom att verka för ökad digital tillgänglighet och innovation ska kulturens infrastruktur stärkas. Med ett temaår för Digitalisering 2023 vill Region Norrbotten synliggöra och stärka det regionala arbetet. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

I den nationella biblioteksstrategin anges att forskningsbiblioteken har en stor vana att tillhandahålla service och material digitalt, medan folkbibliotekens arbete i större utsträckning utgår ifrån fysiska samlingar. Skillnaderna beror bland annat på regelverk, affärsmodeller och bibliotekens kostnader. Regeringen bedömer att staten bör bidra i arbetet med digital infrastruktur för att stödja kommunernas uppgift med att tillhandahålla likvärdig biblioteksverksamhet i landet. Ett av delmålen i den nationella biblioteksstrategin är därför en mer likvärdig tillgång till digitala bibliotekstjänster över landet. Kungliga biblioteket har fått i uppdrag att bidra till den långsiktiga utvecklingen för vissa nationella digitala bibliotekstjänster, vilket innebär tjänster som riktar sig till de prioriterade målgrupperna enligt bibliotekslagen. Inom ramen för uppdraget bör även Kungliga biblioteket verka för att befintliga digitala bibliotekstjänster kan samlas och konsolideras samt löpande utvecklas. Arbetet kommer att kräva samverkan mellan olika nivåer och aktörer. Region Norrbottens Polarbiblo är en av de tjänster som omnämns i strategin då den finns tillgänglig för barn i hela Sverige och i Sápmi.

Kommunerna i Sverige har lyft behovet av en ny och mer hållbar modell för folkbibliotekens utlån av e-böcker. Utredningen *Från kris till kraft* (SOU 2021:77) föreslår att en särskild utredning görs med uppgift att ta fram former för en nationell samordning av bibliotekens utlån av e-böcker. Med utgångspunkt i den nationella biblioteksstrategin har regeringen initierat rundabordssamtal om folkbibliotekens e-bokutlåning med representanter för biblioteksvärlden, upphovsrättsinnehavare, förläggare, universitet och högskolor samt Sveriges Kommuner och Regioner, SKR. Norrbottens folkbibliotekschefer har uttryckt att modellen måste fungera vad gäller ekonomi, innehåll och teknik, dvs. motsvara kommunernas behov och förväntningar.

Digital delaktighet

Offentliga och privata aktörer ska tillhandahålla digitala tjänster som är säkra och tillgängliga att använda av

invånarna. Människors kunskap om och förmåga att använda teknik och tjänster är en viktig fråga för samhällets alla aktörer. Alltför många människor befinner sig dock i ett digitalt utanförskap. Region Norrbotten vill därför arbeta för att den digitala kompetensen ska öka genom utbildning och stöd. Människors kunskap om upphovsrättsliga frågor och upphandling av digitalt material ska också öka. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

Under 2021 undersökte Uppdragsberedningen inom Region Norrbotten hur regionen kan underlätta för medborgare och aktörer att ta del av digitala tjänster i samhället. I medborgardialoger framkom att språk och tillgänglighet är vanliga orsaker till varför människor har svårt att använda digitala tjänster. Dialogerna visade även att kvinnor i Norrbotten använder digitala tjänster i större utsträckning än män. Beredningen menade att det behövs riktade utbildningsinsatser för äldre, personer med funktionsnedsättning och nyanlända. Samverkan för ökad digital delaktighet behöver stärkas och utvecklas för regionens utveckling.

En stark demokrati bygger på att människor är välinformerade, engagerade och kompetenta att fatta välgrundade beslut. Folkbiblioteken ska därför arbeta för människors ökade kunskap om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Den nationella satsningen *Digitalt först med användaren i fokus 2018-2020* syftade till att höja folkbibliotekens digitala kompetens inom arbetet med MIK. Inom satsningen skapades den nationella lärplattformen Digiteket vilken drivs och utvecklas av Malmö stadsbibliotek med stöd av Kungliga biblioteket, regionerna och kommunerna. Den nationella biblioteksstrategin anser att Digiteket är fortsatt en viktig del av Sveriges biblioteksinfrastruktur för arbete med digital delaktighet och för bibliotekens kompetensutveckling.

Litteratur och läsförmedling

Via kultursamverkansmodellen erhåller Region Norrbotten statliga medel för att bedriva läs- och litteraturförmedling verksamhet. Region Norrbotten ska stödja insatser för läsförmedling och främja litteraturens ställning och utveckling i regionen. Regionbibliotek Norrbotten och Resurscentrum för litteratur är centrala verksamheter för det läs- och litteraturförmedlingsarbetet inom Region Norrbotten. Utvecklingen av Polarbiblo är fortsatt prioriterad för att främja barns eget skapande, läs-, skriv- och språkutveckling och för en språkrevitalisering. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

De nationella målen för läsförmedling är att alla ska ges möjlighet att utveckla god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet. Läsförmågan ska förbättras, fler ska läsa fack- och skönlitteratur och kunskapen om läsningens betydelse ska öka. (Prop. Läsa för livet, 2013) Flera nationella satsningar görs för att stärka det läsförmedlingsarbetet. Exempelvis har ett Läsråd inrättats med uppdrag att samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, myndigheter, civilsamhälle, folkbibliotek, förlag med flera. Det nationella arbetet för små barns språkutveckling, Bokstart, har förlängts och stärkts.

Ett nationellt läsförmedlingslyftet genomförs 2021-2023 för att bidra till folkbibliotekens kompetens inom läsförmedling och litteraturförmedling. Lyftet görs i samarbete mellan statliga myndigheter, regioner, kommuner och andra aktörer. Uppdraget utformas i dialog med de regionala biblioteksverksamheterna. Inom lyftet ska lärplattformen Digiteket utvidgas med material och stöd för det läsförmedlingsarbetet.

Nationella minoriteter

De nationella minoriteternas och urfolket samernas kultur är en viktig aktiv och nyskapande del av kulturen i Norrbotten. Region Norrbotten ska stötta nationella minoriteter och urfolks kulturskapande för utveckling av kulturella uttryck, identiteter och språk. Det finns en påtaglig efterfrågan på kultur för barn och unga på alla nationella minoritetsspråk och samiska. Genom insatser ska förutsättningar för skapande av kultur för barn och unga främjas. Polarbiblo fyller här en viktig funktion som en resurs för Norrbotten och i en nationell digital biblioteksinfrastruktur för landet och Sápmi. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

Etableringen av Språkcentrum för meänkieli och samiska av Institutet för Språk och Folkminnen respektive Sametinget är en viktig utveckling för en språklig infrastruktur. Likaså regeringens satsning på Resursbibliotek för de nationella minoritetsspråken och urfolkets språk samiska. Två av landets Resursbibliotek finns i Norrbotten, Samernas bibliotek och Nordkalottbiblioteket.

Den nationella biblioteksstrategin anser att läsfrämjande insatser är viktigt för en språkutveckling för barn som tillhör de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Med ett mediestrategiskt arbete kan tillgången till litteratur och andra medier på de nationella minoritetsspråken och de samiska språken förbättras. Digitala bibliotekstjänster ses som ett mycket värdefullt verktyg för en mer jämlik tillgång till bibliotekstjänster i landet. Strategin anser att staten bör bidra i utvecklingen av nationella digitala bibliotekstjänster, i första hand tjänster som riktar sig till de prioriterade målgrupperna enligt bibliotekslagen. Kungliga biblioteket har därför fått ett särskilt uppdrag att utveckla vissa nationella digitala bibliotekstjänster.

Samverkan

God tillgänglighet, bättre samverkan och samordning av samhällsservice samt en kontinuerlig samverkan mellan aktörer är nödvändig för att hela Norrbotten ska leva. Den kulturella infrastrukturen ska stärkas genom ökad samverkan och samordning mellan verksamheter, kommuner, civila samhället och kulturskapare. Kultur i Norr är de fyra nordligaste regionernas samverkansstruktur för konst- och kulturpolitisk utveckling. Samarbete sker även med andra regioner och aktörer inom Norden, Barentsområdet och Arktis. (Kulturplan för Norrbotten 2023-2026)

Den nationella biblioteksstrategin har antagits för att främja samverkan och kvalitetsutveckling inom biblioteksväsendet. Regeringen bedömer att statens stödande roll för en välfungerande nationell infrastruktur kan utvecklas. Ett av strategins delmål är stärkt samverkan inom biblioteksväsendet för en mer effektiv och likvärdig hantering. Den regionala och statliga nivån kan verka stödande i arbetet med att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser.

Kungliga biblioteket har en särskild funktion i det allmänna biblioteksväsendet genom uppgiften att ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet. Kungliga biblioteket har fått i uppdrag att ta fram förslag på former för stärkt samverkan i syfte att utveckla infrastrukturen för biblioteksväsendet. Det innebär bl.a. att se över hur samverkan såväl mellan myndigheter som med kommunal och regional nivå kan främjas. I uppdraget ingår även att bidra till den långsiktiga utvecklingen för vissa nationella digitala bibliotekstjänster för prioriterade målgrupper enligt bibliotekslagen. Uppdraget ska redovisas i december 2024.

Bilaga 2. Lagar och förordningar

Utöver regionala styrdokument utgår den regionala biblioteksplanen främst från följande lagar och förordningar.

- Bibliotekslagen (2013:801)
- Museilagen (2017:563)
- Diskrimineringslagen (2008:567)
- Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk
- Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Bibliotekslagen (2013:801)

I bibliotekslagen finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet som består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet, bland annat regional biblioteksverksamhet. Biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Museilagen (2017:563)

I museilagen finns bestämmelser om det allmänna museiväsendet som bland annat innefattar regionala och kommunala museer. Lagen fastställer att ett museum, utifrån sitt ämnesområde, ska bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning. Lagen anger allmänna utgångspunkter för museernas arbete med samlingsförvaltning, kunskapsuppbyggnad och publik verksamhet.

Diskrimineringslagen (2008:567)

Diskrimineringslagen ska motverka diskriminering, det vill säga att förhindra att en person utsätts för negativ särbehandling utan giltig grund av skäl som beror på personens kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen innehåller bestämmelser om nationella minoriteter, nationella minoritetsspråk, förvaltningsområden och rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter. Nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. I språklagen (2009:600) anges att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Kommuner och regioner ska bland annat informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt denna lag.

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Konventionen blev svensk lag den 1 januari 2020. 54 artiklar skapar tillsammans en helhet och några artiklar som berör kulturområdet är barns rätt att delta i föreningar och fredliga sammankomster, barns rätt till yttrandefrihet: frihet att oberoende av territoriella gränser söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer, att barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Sverige ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2008 och den trädde i kraft i början av 2009. I konventionen erkänns bland annat rätten att på lika villkor som andra delta i kulturlivet och att personer med funktionsnedsättning ska erbjudas möjlighet att utveckla och använda sin egen kreativa och artistiska förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.

